

UCHWAŁA

Dnia 13 marca 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Marta Romańska (przewodniczący)

SSN Krzysztof Pietrzykowski

SSN Maria Szulc (sprawozdawca)

Protokolant Iwona Budzik

w sprawie z wniosku dłużnika A. sp. z o.o. w O.
w przedmiocie ogłoszenia upadłości,
po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym
w dniu 13 marca 2020 r.,
przy udziale Prokuratury Krajowej,
zagadnienia prawnego przedstawionego
przez Sąd Okręgowy w O.
postanowieniem z dnia 28 sierpnia 2019 r., sygn. akt V Gz (...),

"Czy sędzia powołany do pełnienia urzędu na stanowisku sędziego sądu wyższego szczebla (sądu okręgowego), biorąc udział po dacie tego powołania w rozpoznawaniu spraw przydzielonych mu w dotychczasowym miejscu służbowym, w sądzie niższego szczebla (sądzie rejonowym), bez delegacji o której mowa w art. 77 § 1 pkt 1 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. - Prawo o ustroju sądów powszechnych (tj. Dz.U. z 2019, poz. 52 ze zm.), jest sędzią nieuprawnionym a skład sądu orzekającego sprzeczny z przepisami prawa?"

podjął uchwałę:

Sędzia powołany przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej do pełnienia urzędu na stanowisku wyższego szczebla nie jest sędzią uprawnionym na podstawie art. 47b ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. - Prawo o ustroju sądów powszechnych do rozpoznawania spraw w dotychczasowym miejscu służbowym po dniu powołania i bez delegacji, o której mowa w art. 77 § 1 pkt. 1 tej ustawy.

UZASADNIENIE

Przedstawione przez Sąd Okręgowy w O. zagadnienie prawne powstało w toku rozpoznania zażalenia dłużniczki A. spółki z o.o. w O. na postanowienie Sądu Rejonowego w O. z dnia 1 lipca 2019 r. oddalające na podstawie art. 13 ust. 1 prawa upadłościowego jej wniosek o ogłoszenie upadłości.

Sąd Okręgowy wskazał, że postanowienie to zapadło w składzie kolegiальnym, w którym sędzią referentem oraz przewodniczącym składu orzekającego była sędzia I. N. Sprawa do jej referatu została przydzielona w dniu 31 grudnia 2018 r. lecz z dniem 19 czerwca 2019 r. sędzia została powołana przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej do pełnienia urzędu na stanowisku sędziego Sądu Okręgowego w O. Nie została oddelegowana do pełnienia obowiązków sędziego w Sądzie Rejonowym w O. na podstawie art. 77 § 1 u.s.p. a Kolegium Sądu Okręgowego w O. nie podjęło decyzji w przedmiocie zwolnienia sędziego z obowiązku rozpoznania części lub wszystkich spraw przydzielonych jej w dotychczasowym miejscu służbowym.

Sąd rozpoznający zażalenie powziął wątpliwości co do wystąpienia przyczyny nieważności postępowania ze względu na sprzeczność składu sądu z przepisami prawa (art. 379 pkt 4 k.p.c.). Zwrócił uwagę na problem dotyczący zakresu obowiązków orzeczniczych sędziego związany ze zmianą miejsca służbowego oraz rozumieniem pojęcia „zmiana miejsca służbowego” zawartego w art. 47 b § 4 u.s.p., który stanowi, że zmiana miejsca służbowego sędziego lub oddelegowanie do innego sądu oraz zakończenie delegowania nie stanowi przeszkody do podejmowania czynności w sprawach przydzielonych w dotychczasowym miejscu służbowym albo miejscu pełnienia służby, aż do ich zakończenia.

Źródłem wątpliwości Sądu stała się treść wyjaśnień zawartych w pismach Ministerstwa Sprawiedliwości z dnia 15 grudnia 2017 r. i 6 sierpnia 2019 r., w których wyrażono pogląd, że zmiana miejsca służbowego w rozumieniu art. 47 b § 4 u.s.p. oznacza każdy przypadek, w wyniku którego dochodzi do zmiany miejsca służbowego, a więc i ten, który związany jest z aktem powołania do pełnienia

urzędu na stanowisku sędziego w sądzie wyższego szczebla. Intencją ustawodawcy miało być umożliwienie sędziemu, który zmienił stanowisko służbowe w wyniku awansu na stanowisko w sądzie wyższego rzędu, zakończenie spraw w sądzie, w którym dotychczas orzekał.

W ocenie Sądu Okręgowego pogląd wyrażony w pismach Ministerstwa Sprawiedliwości nie ma charakteru normatywnego i istnieją liczne argumenty przeciwstawiające się zastosowaniu tego stanowiska.

Odwołał się do aktu powołania sędziego, który zgodnie z art. 179 Konstytucji RP stanowi nie tylko tytuł sprawowania władz sądowniczej ale także określa jej zakres, na który składa się określenie obszaru wykonywania jurysdykcji oraz określenie zakresu rzeczowego spraw. Sędzia jest powoływany w sądzie o określonej siedzibie i do rozstrzygania spraw w sądzie określonego szczebla. Podkreślono, że z konstytucyjnej konstrukcji aktu powołania oraz z zawartych w Konstytucji gwarancji kształtujących status sędziego wynika, że w wyniku awansu sędziego traci uprawnienia do wykonywania jurysdykcji w sądzie niższego rzędu i zyskuje nowe uprawnienie do sprawowania jurysdykcji w innym, niż dotychczas sądzie, a więc następuje dosłowna zmiana jego miejsca służbowego. Zmiana ta nie sprowadza się do samej kwestii miejsca i istoty zmiany nie wyczerpuje, bo akt powołania zmienia nie tylko obszar wykonywania jurysdykcji ale także jej zakres.

Sąd Okręgowy zwrócił uwagę, że zmiana miejsca służbowego może się dokonywać ze zmianą stanowiska lub bez takiej zmiany i te sytuacje nie mogą być taktowane analogicznie. Zasady wykładni oraz domniemanie racjonalności ustawodawcy wykluczają obronę tezy, że zakres użytego terminu jest inny w przypadku art. 47 b § 4 u.s.p. oraz art. 55 § 3 zd. 2 u.s.p. W jego ocenie z literalnej treści art. 47 b § 4 u.s.p. nie można wywieść wniosku, że stanowi on normę prawną stanowiącą *sui generis* akt delegowania sędziego z mocy ustawy, do orzekania poza miejscem służbowym. Jego konstrukcja koreluje z regulacjami zawartymi w art. 75 i 77 u.s.p. i w tym zakresie wyraża tezę, która jest poprawna. Sąd Okręgowy podkreślił nadto, że gdyby uznać, że art. 47b § 4 u.s.p. zawiera *sui generis* delegację ustawową do rozpoznawania spraw poza zakresem rzeczowym określonym aktem powołania, to należałoby przyjąć, iż jest to jedyny

przypadek delegowania sędziego bez jego zgody a nadto, że awans sędziego powoduje kumulację obowiązków orzeczniczych w co najmniej dwóch sądach, a więc taką sytuację jak zmiana miejsca służbowego będąca wynikiem orzeczenia kary dyscyplinarnej.

Z drugiej strony Sąd Okręgowy podniósł, że mając na uwadze zmiany dokonane w u.s.p. dotyczące zasad przydziału spraw, delegowania sędziów, zasadę niezmienności składów orzekających i podejmowania czynności w sprawach do ich zakończenia można rozważyć, czy ewentualne uznanie prymatu wykładni celowościowej i funkcjonalnej może przemawiać za zasadnością poglądu reprezentowanego przez Ministerstwo Sprawiedliwości.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Wątpliwości Sądu Okręgowego dotyczyły zagadnienia, czy w razie gdy w sądzie niższej instancji orzeka sędzia nominowany do sądu wyższej instancji bez stosowanej delegacji na podstawie art. 77 u.s.p. zachodzi przyczyna nieważności postępowania ze względu na sprzeczność składu sądu z przepisami prawa określona w art. 379 pkt 4 k.p.c.

Przyczynę nieważności postępowania trzeba rozumieć szeroko jako obejmującą nie tylko orzekanie przez sąd w składzie innym, niż wynikający z przepisów ustawy, lecz także jako udział w składzie sądu osoby nieuprawnionej do orzekania. Może to być zatem nie tylko osoba nie mająca w ogóle uprawnień do orzekania lecz także osoba nie mająca uprawnień do orzekania w danej sprawie lub w danym sądzie. Skład składu orzekającego powinien ściśle odpowiadać bowiem przepisom ustawy.

Art. 45 Konstytucji RP wskazuje kryteria, którym powinien odpowiadać organ powołany do rozpoznawania sprawy. Powinien to być sąd właściwy, niezależny i bezstronny. Cechą ustrojową wymiaru sprawiedliwości jest prawo do sądu właściwego czyli takiego, który jest nie tylko właściwy do rozpoznania sprawy ze względu na uregulowania dotyczące jego właściwości miejscowej, rzeczowej i funkcjonalnej ale także orzekający we właściwym składzie i w zgodzie ze swoją

kompetencją, a więc obsadzony przez sędziów, którzy dysponują należyłą legitymacją swojej władzy jurysdykcyjnej w konkretnej sprawie.

Status sędziego, w tym przepisy dotyczące jego praw i obowiązków kształtują przepisy Konstytucji RP, w tym art. 178 - 191, tworzące ustrojową zasadę odrębności pozycji sędziego. Ustawodawca określa status sędziego posługując się kilkoma odrębnymi pojęciami - urząd sędziego, stanowisko sędziego, miejsce służbowe sędziego, stosunek służbowy sędziego oraz pozostawanie w służbie. Przez urząd sędziego rozumie się pełnienie funkcji sędziego, a więc dysponowanie przez konkretną osobę władzą sądowniczą. Stanowisko sędziego oznacza wykonywanie urzędu w sądzie określonego szczebla i określa determinowany rangą tego sądu i przepisami ustaw procesowych rzeczowy zakres jurysdykcji (sąd rejonowy, okręgowy i apelacyjny). Miejsce służbowe, zwane również siedzibą, oznacza konkretny sąd, który obejmuje obszar, w którym sędzia może sprawować władzę, a zatem określa zakres tej władzy, czyli obszar oraz rodzaj spraw wynikający z przepisów o właściwości rzeczowej.

Powołanie sędziego na podstawie art. 55 § 1 u.s.p. przez Prezydenta RP nadaje mu władzę sądowniczą, Prezydent wyznacza sędziemu miejsce służbowe, co wyznacza obszar jurysdykcyjny. Sędzia jest powoływany na określone stanowisko służbowe, które określa rzeczowy zakres jurysdykcji wynikający z przepisów postępowania cywilnego (art. 16 i 17 k.p.c.). Sędzia sądu okręgowego nie może wykonywać jurysdykcji sędziego sądu rejonowego, chyba że ustawa jednoznacznie tak stanowi np. w przypadku delegacji sędziego. Rzeczowe zakresy władzy sądowniczej sędziów na różnych stanowiskach się wykluczają.

Zmiana rzeczowego zakresu władzy sądowniczej może nastąpić tylko przez zmianę stanowiska sędziego, przy czym zmiana stanowiska nie może być utożsamiana ze zmianą miejsca służbowego, bo zmiana miejsca służbowego może być dokonana bez zmiany stanowiska w trybie art. 55 § 3 zd. 2 u.s.p. Podkreślić trzeba, że z zasadą orzekania sędziego w sądzie, w którym ma miejsce służbowe, korespondują zasady przywiązania sędziego do urzędu, nieprzenoszalności oraz niepołączalności, które oznaczają, że sędzia może

wykonywać swoje obowiązki tylko w sądzie oraz że nie może być przenoszony z sądu do sądu bez swej zgody (art. 75 § 1 u.s.p.).

Zgodnie z art. 47 b § 4 u.s.p., wprowadzonym art. 1 pkt 20 ustawy z dnia 12 lipca 2017 r. o zmianie ustawy - Prawo o ustroju sądów powszechnych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2017, poz. 1452), została wprowadzona zasada niezmienności składu, zgodnie z którą zmiana miejsca służbowego lub delegowanie do innego sądu oraz zakończenie delegowania nie stanowi przeszkody do podejmowania czynności w sprawach przydzielonych w dotychczasowym miejscu służbowym aż do ich zakończenia. Paragraf 5 tego przepisu umożliwia zwolnienie sędziego przez kolegium sądu właściwego dla nowego miejsca służbowego sędziego lub miejsca jego delegowania, na wniosek sędziego lub z urzędu, z obowiązku rozpoznania części lub wszystkich spraw. Stwierdzić trzeba, że art. 47 b u.s.p. nie ma w ogóle zastosowania do rozważanej sytuacji zmiany miejsca służbowego na skutek awansu sędziego do sądu wyższej instancji, bo ogranicza się do zmiany miejsca służbowego w określonych w nim sytuacjach, a więc gdy mimo zmiany miejsca służbowego sędzia w dalszym ciągu orzeka jako sędzia sądów danego szczebla np. sędzia sądu rejonowego albo gdy sędzia zostaje delegowany na określony czas do innego sądu. Art. 47b § 4 u.s.p. nie zawiera sui generis delegacji ustawowej do rozpoznawania spraw poza zakresem rzeczowym określonym aktem powołania. Nie można porównywać każdej zmiany miejsca służbowego z aktem powołania, który wprowadzi jako jeden z elementów taką zmianę zawiera ale ponadto określa także zakres obowiązków jurysdykcyjnych sędziego. Gdyby omawiana regulacja miała się odnosić do aktu powołania sędziego do pełnienia urzędu na stanowisko sędziego wyższej instancji, to powinno to znaleźć wyrażne odzwierciedlenie w treści przepisu.

Wskazać trzeba, że wykładnia literalna przepisu powinna być traktowana jako podstawowy rodzaj wykładni a odejście od jasnego, jednoznacznego sensu przepisu powoduje dokonanie wykładni prawotwórczej. Mogą za tym przemawiać szczególnie doniosłe racje prawne, które w tym przypadku, zwłaszcza na tle norm o charakterze ustrojowym, nie występują.

Co do zasady, jest dopuszczalne orzekanie przez sędziego sądu wyższej instancji w sądzie niższej instancji na podstawie delegacji określonej w art. 77 pkt 1 u.s.p. lecz zastosowanie tego mechanizmu jest uzależnione od wyrażenia zgody przez sędziego. Przyjęcie tezy, że na podstawie art. 47b § 4 u.s.p. sędzia awansowany miałby być zobowiązany do orzekania w sądzie niższej instancji, w którym utraciłby już jurysdykcję, prowadziłoby do wygenerowania instytucji swoistej, nietypowej i szczególnej quasi delegacji, niezależnej od zgody sędziego. Prowadziłoby to do kumulacji obowiązków orzeczniczych i pozostawałoby to w sprzeczności z zakresem jurysdykcji rzeczowej.

Z tych względów udzielono odpowiedzi, jak w uchwale (art. 390 § 1 k.p.c.).

jw